

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	317
Land:	Uganda
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Uganda 2015-2016
Udgivet:	26. april 2017
Optaget på baggrundsmaterialet:	15. maj 2017

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Uganda 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Trots en progressiv grundlag och lagstiftning som i hög grad ger skydd för de mänskliga rättigheterna brister det i tillämpningen vad gäller att skydda och främja mänskliga rättigheter för alla invånare i landet. Det gäller de medborgerliga rättigheterna, liksom tillgång till social service, utbildning och sjukvård. Även de demokratiska rättigheterna som garanteras i grundlagen har, enligt valobservatörer, i praktiken begränsats i de senaste valen. En presidentkandidat sattes i husarrest efter valet 2016 utan att formellt åtal väcktes.

Restriktioner av mötes-, förenings- och yttrandefriheterna drabbar såväl opposition som det civila samhället. Tortyr och godtyckliga frihetsberövanden förekommer, liksom våld och diskriminering mot kvinnor och barn samt personer med funktionsnedsättning. Hbtq-personer är fortsatt en diskriminerad grupp i Uganda. Stigmatiseringen inom familjen och i samhället är betydande.

Förhållandena i fängelser, långa häktningstider och svårigheter att säkerställa rättvisa rättegångar är andra problem. Korruption, resurs- och kapacitetsbrist genomsyrar de flesta myndigheter och hämmar genomförandet av lagstiftning ämnad att skydda och främja mänskliga rättigheter. Strafffriheten är fortfarande utbredd för statstjänstemän som begår övergrepp och kränker mänskliga rättigheter.

År 2016 antogs en lag för civilsamhällesorganisationer i syfte att skapa grundläggande förutsättningar för det civila samhället att verka fritt. Den nya

lagen innehåller dock ett tolkningsutrymme, varför tillämpningen kommer att vara avgörande för det civila samhällets frihet att verka.

Kvinnor i Uganda har alltjämt en låg social, politisk och ekonomisk status och det förekommer utbredd diskriminering. Kvinnor utför regelmässigt största delen av jordbruksarbetet, men äger sällan marken, och kontrollera inte inkomsterna. Alla former av våld, inklusive sexuellt våld, mot kvinnor och flickor är mycket vanligt och mörkertalet vad gäller rapportering bedöms vara högt. Regeringen antog 2016 en ambitiös handlingsplan för att motverka våld mot kvinnor. En uppdaterad lagstiftning om barn antogs 2016 och kan ses som ett förstärkt åtagande av regeringen att skydda barns rättigheter.

Ugandas progressiva flyktinglagstiftning fastställer att alla nyanlända har rätt att röra sig fritt, arbeta eller starta affärsverksamhet samt rätt till utbildning och hälsoservice. Alla nyanlända tilldelas även en egen bit mark för bosättning samt för att bedriva småskaligt jordbruk.

Uganda har haft en av de snabbaste årliga procentuella fattigdomsminskningarna de senaste tio åren. Omkring 20 procent av Ugandas befolkning lever under fattigdomsgränsen.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Uganda är en republik med betydande makt koncentrerad till presidentämbetet. Maktdelning stipuleras i grundlagen, men i praktiken har den exekutiva makten stort inflytande över den dömande och lagstiftande makten, bland annat i form av långtgående utnämningssmakt, men också på grund av utbredd korruption. Grundlagen ålägger staten att skydda och främja mänskliga rättigheter.

Rättsväsendets förmåga att upprätthålla sitt oberoende i praktiken har skiftat över tid och i förhållande till hur politiskt känslig en fråga är. Högre juridiska tjänstemän kan inte bli avsatta genom politiska beslut, men konstitutionen och lagstiftningen ger presidenten ensam eller delad utnämningssmakt för ett stort antal viktiga poster.

Uganda hamnar på plats 151 av 176 i *Transparency International's* index över upplevd korruption 2016. Korruptionen genomsyrar rättsväsendet, polisen, hälsovården, utbildningssystemet och det statliga socialförsäkringssystemet. Parlamentet har antagit ett robust juridiskt ramverk som ska skydda invånarna från övergrepp och från korruption. Trots detta visar Ugandas riksrevisionsverks egna undersökningar att korruption, finansiellt slarv och misskötsel snarare ökat.

I enlighet med grundlagen finns en människorättskommission, *Uganda Human Rights Commission* (UHRC), som har till uppgift att utreda kränkningar av de mänskliga rättigheterna, föra statistik samt ge regeringen rekommendationer om hur de mänskliga rättigheterna ska främjas. Individer har möjlighet att klaga till UHRC. Institutionen har lidit av konstant underfinansiering och är kraftigt beroende av medel från biståndsgivare. En nationell plan för mänskliga rättigheter är under utarbetande. Kommittéer för mänskliga rättigheter har inrättats i parlamentet och i de flesta fängelser och inom polisen, som en del av planen. En kommission för lika rättigheter och möjligheter som ska motverka diskriminering mot kvinnor, etniska minoriteter samt personer med funktionsnedsättning har etablerats.

Det saknas fortfarande viktig lagstiftning för att förbättra rättsväsendet. Förslaget till ”*Administration of Justice Bill*”, som presenterades 2012 och syftar till att stärka rättsväsendets oberoende, har beretts under mycket lång tid i regeringen. Något förslag till lagstiftning, vilket skulle det vara ett viktigt steg framåt, har ännu inte presenterats.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Ugandas grundlag fastställer att landet är en demokrati med en president som statsöverhuvud och regeringschef. Det politiska systemet bygger på maktdelningsprincipen med exekutiv, lagstiftande och dömande makt. I praktiken har dock den exekutiva makten stort inflytande över den lagstiftande makten.

Uganda var en enpartistat regerad av *National Resistance Movement* (NRM), som är nuvarande president Musevenis parti, fram till 2005 då det genom en folkomrösting beslutades att införa flerpartisystem. Registrerade partier har laglig rätt att verka och delta i valen. Varje medborgare över 18 år har

rösträtt och har skyldighet att registrera sig för att kunna utnyttja den rätten. Grundlagen skyddar rätten att organisera sig politiskt, inklusive i politiska partier.

Nationella val hålls vart femte år. Presidenten väljs genom majoritetsval. Valmyndigheten i Uganda är den så kallade *Electoral Commission* (EC), vars styrande organ, kommissionen, består av sju kommissionärer som utnämns av presidenten. En omfattande och bred debatt som omfattar stora delar av det civila samhället med krav på reformer av kommissionärernas utnämningsprocess har förts under många år i Uganda. Den har dock inte resulterat i några betydande reformer. Vid utnämmandet av en ny kommission i slutet av 2016 valde presidenten att inte konsultera det civila samhället eller oppositionen.

Det senaste valet ägde rum 2016. EU:s valobservatörer rapporterade om hur statens aktörer, såsom säkerhetstjänsterna, bidragit till att skapa en hotfull atmosfär både för röstande och för oppositionskandidater. Husarrest, kortvariga frihetsberövanden, hot och en tendens att förbjuda oppositionens demonstrationer och möten är exempel på hur de politiska partierna hindras i sin verksamhet. Polisen sköt tårgas och gummikulor på fredliga demonstranter som uttryckte stöd för oppositionen. Andra problem som har lyfts fram vid de tre senaste valen är partiernas olika villkor att verka och nå ut till väljarna, bland annat vad gäller finansiering och att kandidater köps. Svårigheter att registrera röstberättigade, som beror på bland annat bristande information om vilka distrikt personer är röstberättigade i, bristande kapacitet hos registrerande myndigheter, bristande kunskap hos de som ska registrera sig samt stora brister i ID-system, är andra problem.

President Museveni är en av de presidenter i Afrika som regerat längst, i 30 år. Valresultatet i det senaste presidentvalet i februari 2016 överklagades av presidentkandidaten och den tidigare premiärministern Amama Mbabazi. Mbabazi yrkade på ogiltigförklaring av valet på grundval av en rad incidenter som han menade strider mot vallagarna. Anklagelserna gällde bland annat brister i valets genomförande samt mutor, användandet av statliga resurser och våldsam retorik från president Musevenis sida. Högsta domstolen avshot Mbabazis begäran om ogiltigförklaring av valresultatet. Som skäl anförde domstolen bristande bevisning för de flesta av yrkandena. Efter valet sattes en annan av presidentkandidaterna, Kizza Besigye, som med bred marginal kom tvåa i valet, i husarrest utan att formellt åtal väcktes

Åtal om högförräderi väcktes sedermera i maj 2016. Polisbevakningen utanför Besigyes hus togs bort i slutet av 2016.

Ett antal platser i parlamentet och i den lokala förvaltningen är reserverade för kvinnor och det ska finnas en kvinnlig representant från varje distrikt i parlamentet. Cirka 30 procent av parlamentets ledamöter är kvinnor. Andelen kvinnor som valdes in på platser som inte är vikta för kvinnor ökade något i vid valet 2016. Enligt lag har även ett antal platser vikts för arbetare, personer med funktionsnedsättning, ungdomar samt militären. Nästan 40 procent av ministrarna i regeringen är kvinnor.

Det civila samhällets utrymme

Uganda antog 2010 en progressiv policy för det civila samhället och i januari 2016 antogs en lag för civilsamhällesorganisationer i syfte att skapa grundläggande förutsättningar för det civila samhället att verka fritt. Den nya lagen innehåller dock ett tolkningsutrymme, varför tillämpningen kommer att vara avgörande för det civila samhällets frihet att verka.

I praktiken är civilsamhället ofta förhindrat att verka fullt ut. Polis och myndigheters restriktiva tolkning av lagar och regler hindrar ofta registrering av organisationer och deras möjligheter att utföra utbildning och påverkansarbete. Staten ger uttryck för uppfattningen att civilsamhällesorganisationerna bör koncentrera sig på att tillhandahålla service till medborgarna och inte engagera sig i påverkansarbete eller aktivism. Civilsamhällesorganisationer som arbetar med korruptionsfrågor, mänskliga rättigheter, landfrågor, effekterna av oljeutvinning och hbtq-frågor har speciellt svårt att verka eftersom dessa frågor ofta är politiskt känsliga. Civilsamhällesorganisationer på landsbygden som bevakar distriktets styrning och korruptionsfrågor riskerar att komma i direkt konflikt med lokala makthavares politiska och ekonomiska intressen. Bristande styrning av polis i kombination med dålig utbildning leder också i många fall till att säkerhetstjänster lokalt kan agera på lokala makthavares order, utan efterföljande ansvarsutkrävning. Civilsamhällesorganisationer i huvudstaden Kampala har ofta större utrymme att kritisera regeringens politik.

Samtidigt som många civilsamhällesorganisationer rapporterar att deras utrymme har minskat, pågår en parallell utveckling där antalet civilsamhällesorganisationer under 2000-talet vuxit mycket snabbt, och deras kapacitet att utöva inflytande på den offentliga debatten har ökat. Viljan att

driva frågor om mänskliga rättigheter och demokrati är betydande. Civilsamhällesorganisationer har samtidigt anklagats för bristande förankring i hela landet samt för bristande ansvarsutkrävning. Korruption inom civilsamhällesorganisationer är också vanligt förekommande.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Grundlagen förbjuder tortyr och kränkande straff. Lagstiftningen i form av ”*The Prevention and Prohibition of Torture Act*” är progressiv. Den har en bred definition av tortyr och inkluderar både statliga och icke-statliga förövare. Riktlinjer för hur lagen ska tillämpas saknas dock fortfarande. Trots förbättringar de senaste åren är fortfarande anmälningar om tortyr, kränkande och eller inhuman behandling det vanligaste klagomålet till Ugandas människorättskommission (UHRC). År 2014 registrerade UHRC 357 fall av tortyr, framför allt av polisen, i fängelserna och av militären. Civilsamhällesorganisationen *African Centre for the Treatment and Rehabilitation of Torture Victims* registrerade 1 154 offer. Ugandiska polisen har inrättat särskilda resurspersoner för kvinnor och jämställdhetsfrågor, med målet att förbättra polisens respekt för kvinnor och skydda kvinnors rättigheter vid kontakt med polisen.

Landets fängelser är överfyllda, vilket har resulterat i undermåliga miljöer och i många fall misär. Barn och ungdomar får ofta avtjäna sina straff i fängelse tillsammans med vuxna eftersom det är stor brist på platser i ungdomsanstalter. Kvinnor sitter i separata avdelningar där förhållandena är mycket spartanska, men där de i många fall kan ha tillgång till utbildning och lära sig ett yrke.

I november 2016 stormade den ugandiska militären och polisen det traditionella kungadömet Obusinga Bwa Rwenzururu's palats i västra Uganda. Stormingen kom efter flera våldsamma sammandrabbningar mellan kungadömet så kallade vaktstyrka och polis och militär. Troligen deltog också andra väpnade grupper. Det finns uppgifter om att över hundra personer dödades, men någon officiell dödssiffra har inte redovisats. Den ugandiska staten har anklagats för att ha begått grova övergrepp. Både UHRC och en parlamentarisk kommitté ska utreda händelserna.

Dödsstraff

Dödsstraff utdöms i Uganda för mord, dråp, landsförräderi, terrorism, andra grova våldsbrott brukats, om en tjänsteman våldtar en frihetsberövad, vid våldtäkt mot barn under 14 år eller under 18 år om förövaren är antingen hiv-positiv, en vårdnadshavare eller serieförövare. Inga dödstraff har dock verkställts sedan 1999.

Rättsväsendet har inom ramen för ett särskilt initiativ förhört de fångar som väntat på dödsstraff i mer än tre år, med målet att identifiera kandidater vilkas dödsstraff kan omvandlas till livstidsstraff. Detta har resulterat i att antalet personer som inväntar verkställighet av dödsstraff reducerats från 505 (453 män och 34 kvinnor) 2011 till 211 (200 män och 11 kvinnor) 2015. Barn under arton år, gravida kvinnor, psykiskt sjuka och personer med psykisk funktionsnedsättning kan enligt lag inte dömas till dödsstraff.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Grundlagen garanterar personlig frihet. Polisen kan anhålla en person i högst 48 timmar innan beslut om häktning måste ske. I genomsnitt sitter dock misstänkta frihetsberövade i månader innan häktning sker. UHRC noterar i sin årsrapport 2016 att antalet frihetsberövanden som görs med motivet att förhindra brott, det vill säga innan något brott begåtts, har ökat. Detta var särskilt tydligt under valkampanjen och drabbade framför allt oppositionens kandidater. De två presidentkandidaterna Dr Besigyes och Amama Mbabazis rörelsefrihet begränsades regelmässigt under valkampanjerna med motiveringen att polisen måste upprätthålla den allmänna ordningen.

Rättssäkerhet

Grundlagen garanterar rätten till en rättvis rättegång, vilket inkluderar bland annat rätten till biträde, offentliga utfrågningar och rättsväsendets oberoende. I praktiken är det mycket svårt för individer att få till stånd prövning av sitt ärende, på grund av korruption och brist på resurser hos polis och åklagare. Polisens kapacitet att utreda och säkra tillräckliga bevis som håller i domstol är låg, vilket påverkar rättssäkerheten. Lagstiftning för att garantera rättshjälp och vittnesskydd saknas.

Straffbarhetsåldern är tolv år.

Straffrihet

Straffriheten för personer inom säkerhetstjänsten som begår övergrepp och kränker mänskliga rättigheter är utbredd. Rättsväsendet har hittills inlett fem utredningar om kränkningar av de mänskliga rättigheterna av *Uganda Peoples Defence Forces* (UPDF), begångna under avvärpningsprocessen i den nordöstra delen av Uganda, Karamoja. Rättsprocesser i spåren av rebellgruppen Herrens motståndarmé (LRA) i Gulu-regionen fokuserar främst på rebellmedlemmars brott mot de mänskliga rättigheterna, och mindre på de övergrepp som begicks av UPDF. Straffrihet för tortyr utförd av säkerhetstjänsten är också vanlig.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Uganda har plats 102 av 180 länder i Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex för 2016. *Freedom House* klassificerar Ugandas pressfrihet som ”delvis fri”. Rättigheterna inskränks bland annat av bestämmelser i brottsbalken och av lagar som *Press and Journalist Act* och *Anti-Terrorism Act*, som innebär att journalister ska registreras och ger polisen möjlighet att konfiskera journalisters arbetsmaterial. En journalist som anses skyldig till publicering av ”information som stödjer terrorism” kan dömas till dödsstraff. Oberoende journalister kritiska mot regeringen hindras regelbundet från att täcka händelser relaterade till oppositionen, till exempel genom tillfälliga frihetsberövanden. I samband med valet 2016 och att den omvalde presidenten skulle sväras in utfärdade regeringen ett förbud mot all direktrapportering från oppositionens aktiviteter. Frivilligorganisationen *The Human Rights Network for Journalists* (HRNJ) noterade tio fall av journalister som greps och kvarhölls i samband med rapportering från valkampanjen.

Mediesektorn har vuxit i omfattning under det senaste decenniet. Det finns nästan 300 privata radiostationer, tio dagstidningar och 28 tv-kanaler, samt en statlig tv-kanal och en dagstidning som stödjer regeringspartiet. Många journalister, speciellt de som verkar på landsbygden, rapporterar att man tillämpar viss självcensur.

Nästan 40 procent av Ugandas nära 38 miljoner invånare hade i början av 2016 tillgång till internet. I samband med valet 2016 stängde regeringen under perioder ner flera sociala medier och även tjänster för mobila ekonomiska transaktioner. Ugandas *Computer Misuse Act* innehåller vaga formuleringar som kriminaliserar elektronisk kommunikation som stör eller försöker störa ”fred, lugn och privatliv”. Den enhet för cyberbrott som

startades inom polisen 2014 har i uppdrag att angripa ”hot som kan destabilisera landet”.

Mötes- och föreningsfrihet

Mötesfriheten inskränks såväl i lag som i praktiken. *Public Order and Management Act* anger att grupper måste ansöka om tillstånd hos polisen minst tre dagar innan de håller ett möte utomhus för att diskutera politiska frågor. Polisen kan avslå sådana möten och demonstrationer om de inte bedöms vara av allmänintresse och har även stora befogenheter att upplösa möten som anses vara regelvidriga. Detta har använts både gentemot politiska partier och mot hbtq-rörelsen.

Religions- och övertygelsefrihet

Grundlagen förbjuder diskriminering på religiösa grunder och fastställer att Uganda inte ska ha någon statsreligion. Vidare ger grundlagen rätt till religions- och övertygelsefrihet och rätt att utöva religion fritt. Religion praktiseras också i praktiken fritt i Uganda och har stor betydelse för ugandierna. Grundlagen förbjuder politiska partier baserat på religion. Religiös utbildning i skolorna är frivillig. Den största gruppen är katoliker som utgör 42 procent följt av protestanter som utgör 37 procent och muslimer som utgör 12 procent.

Muslimer är i allmänhet diskriminerade vad gäller tillgång till den politiska makten och de har i snitt lägre medelinkomst. Flera moskéer och muslimska skolor har under de senaste fem åren stängts efter att de anklagats för att främja terrorism.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Arbetsmarknaden i Uganda präglas av en snabbt växande befolkning i arbetsför ålder. Ungefär hälften av Ugandas befolkning är yngre än 15 år och drygt 70 procent är under 30 år. Den formella registrerade arbetslösheten är endast 4,2 procent, men arbetsmarknaden präglas av en låg grad av formell sysselsättning och låga inkomster från arbete i förhållande till hushållens utgifter. Andelen undersysselsatta är stor. En betydande andel, 66 procent, arbetar inom jordbruket, många av dem utan formell inkomst. Andelen som är sysselsatt inom den informella sektorn utanför jordbruket uppgår till 59

procent. Enligt statistik från 2013, arbetar nio av tio unga ugandier i den informella sektorn.

Uganda har ratificerat samtliga av ILO:s kärnkonventioner. Rätten till arbete liksom rätten till gynnsamma och rättvisa arbetsvillkor inklusive skälig ersättning regleras i lag. Hushållsanställda liksom anställda inom jordbruket och informell sektor omfattas emellertid inte av de skyddsåtgärder som lagen föreskriver. Inspektioner av arbetsmiljön genomförs bristfälligt på grund av brist på kapacitet och resurser. En minimilön som uppgår till 6 000 ugandiska shilling (cirka 15 SEK) per månad infördes 1984 och gäller fortfarande.

Barnarbete är, trots att det är förbjudet, fortsatt vanligt förekommande, främst inom jordbruket, hushåll, fiske och vallning av boskap. Enligt ILO och UNICEF arbetar 24 procent av barnen i åldrarna 5-17 år, vilket är 2,9 miljoner barn. Förbättringar inom området sker, men går långsamt.

The Employment Act föreskriver lika lön för likvärdigt arbete men kvinnodominerade yrken som hushållsarbete, jordbruksarbete och inom den informella sektorn omfattas inte av de skyddsåtgärder som lagen föreskriver. Enligt statistik från Ugandiska centralbyrån utförs en tredjedel av alla lönearbeten av kvinnor. Kvinnor utför fyra gånger mer av det obetalda hushållsarbetet än män. Arbetslösheten bland kvinnor är markant högre i städer än på landsbygden. Utöver otillräckliga skyddsåtgärder i lagstiftningen för alla kvinnor verksamma på arbetsmarknaden förekommer även fördomar, trakasserier och annan könsbaserad diskriminering.

I Uganda finns 40 registrerade fackföreningar. Alla fackföreningar måste registreras i *National Organization of Trade Unions* (NOTU) eller *Central organization of Free trade unions* (COFTU). Cirka 2,9 procent av arbetskraften, eller 13 procent av andelen sysselsatta i den formella sektorn, är medlemmar i fackföreningar. År 2014 hade totalt 60 kollektivavtal undertecknats. Fackföreningarna är relativt svaga.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälsosektorn i Uganda är kraftigt underfinansierad. År 2015 antogs en ny strategisk plan för 2015-2020, med fokus på rätten till hälsa med målet att påskynda utveckling mot allmän hälso- och sjukvård av god kvalitet för alla.

Planen har fokus på bland annat reproduktiv hälsa och mödra-, barn- och ungdomshälsa.

Offentlig sjukhusvård ska vara kostnadsfri. Bristen på resurser till hälsosektorn samt svaga uppföljningssystem bidrar både till en märkbar nivå av så kallad småskalig korruption, som till exempel att personal uteblir från jobbet och tar betalt för mediciner som borde vara gratis samt att patienter själva får finansiera nödvändig sjukvårdsutrustning för att nödvändig utrustning saknas. De köpstarkare grupperna, framför allt i städerna, väljer privata eller självfinansierade alternativ. De som lever i störst fattigdom har svårast att få tillgång till adekvat sjukvård.

Förbättringar har skett av flertalet hälsoindikatorer, men en markant ökning har skett av icke-smittsamma sjukdomar som beräknas ligga bakom 16 procent av alla dödsfall i landet. Kring 7,3 procent av ugandierna lever med hiv. Sedan nittio-talet har antalet hiv-positiva minskat kraftigt, men under 2000-talet har antalet återigen ökat. Enligt civilsamhällesorganisationen *AIDS Healthcare Foundation* har 59 procent av alla hiv-positiva tillgång till bromsmediciner. Fler kvinnor än män är smittade och kvinnor löper högre risk att smittas.

Medellivslängden i Uganda är 60 år för män och 64 år för kvinnor. I genomsnitt föder varje kvinna 5,9 barn. Trots minskningar av mödradödlighet och barnadödlighet är siffrorna fortsatt mycket höga. Mödradödligheten beräknas uppgå till 343 av 100 000 levande födda barn och barnadödlighet till 69 döda innan de fyllt fem år per 1 000 levande födda. Nära 60 procent av förlossningarna äger rum i hemmet och lika många föder barn utan tillgång till medicinskt utbildad personal. En fjärdedel av flickor mellan 15-19 år har redan barn eller är gravida. Oplanerade graviditeter är en bidragande faktor till befolkningsökningen. Uganda har en mycket restriktiv lag när det kommer till abort vilket leder till osäkra aborter som i sin tur resulterar i 26 procent av den totala mödradödligheten i landet. Detta är ett resultat av politiskt, religiöst och kulturellt motstånd mot, och bristande tillgång till, sexualundervisning och preventivmedel.

Rätten till utbildning

Uganda har allmän och kostnadsfri grundskoleutbildning till och med sjunde klass. I praktiken utgör dock kostnader i form av skoluniform och böcker en stor börda för stora delar av befolkningen. Över 96 procent av alla barn i

Uganda påbörjar grundskolan. Fortsatt stora utmaningar finns i form av till exempel låg kvalitet på undervisningen samt förekomst av våld i skolan. Frånvarande lärare är ett stort problem. Bristfällig kompetens hos lärare utgör en annan utmaning. En undersökning av Världsbanken visade att endast 19 procent av grundskolelärarna hade kunskaper motsvarande årskurs fyra i engelska och matematik.

Under 2014 fullföljde 69 procent av alla flickor och 71 procent av alla pojkar som påbörjat motsvarande låg- och mellanstadiet alla årskurser. Av dessa fortsatte bara uppskattningsvis hälften till motsvarande högstadiet. Enligt studier är bristande ekonomiska förutsättningar och behov av hjälp i hemmet bidragande faktorer till varför flickor och pojkar hoppar av grundskolan. Flickor avslutar sina studier tidigare än pojkar och en förklaring till varför flickor är frånvarande i större utsträckning än pojkar är att de inte har tillgång till mensskydd och därför stannar hemma de dagar de har mens. Tonårsgraviditeter och barnäktenskap är ytterligare orsaker till varför färre flickor än pojkar slutför grundskolan.

Barnaga är förbjudet men är, liksom sexuella övergrepp, vanligt förekommande i skolan. Mellan 81-94 procent av alla skolbarn rapporteras ha utsatts för våld i skolan, ofta av lärare, och runt 80 procent rapporterar att de vid något tillfälle utsatts för sexuella närmanden av en lärare.

Den högre utbildningen är underfinansierad med konsekvensen att få kvalificerade akademiker utexamineras. Detta trots en ökning av de totala offentliga investeringarna i vetenskap och teknik.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Uganda har haft en av de snabbaste årliga procentuella fattigdomsminskningarna de senaste tio åren. Omkring 20 procent av Ugandas befolkning lever under Världsbankens fattigdomsgräns på 1,90 USD per dag, vilket är en minskning från drygt 56 procent i början på 1990-talet. Andelen människor som lever ovanför fattigdomsgränsen men med små marginaler, är fortsatt hög på omkring 43 procent av befolkningen. Fattigdomen är mer utbredd på landsbygden än i städerna, framförallt i norra och östra Uganda. Tidigare konfliktdrabbade regioner upplever särskilt låga utbildnings- och inkomstnivåer. Fattigdomsminskningen har främst berott på ökad jordbruksproduktion som har gagnat fattiga hushåll. En fjärdedel av dessa hushåll består av ensamstående kvinnor med barn.

Trots det senaste årtiondets fattigdomsminskning kvarstår fundamentala brister i tillgång till infrastruktur, vatten och sanitet. Mindre än en tredjedel av befolkningen har tillgång till sanitära anläggningar, bland fattiga hushåll har endast en fjärdedel tillgång till någon typ av toalett. Eltillgången är mycket låg. Enbart 14 procent av ugandiska hushåll använder el till belysning. Uganda har plats 163 i UNDP:s index för mänsklig utveckling 2014.

Klimatförändringar i landet har medfört temperaturökning samt oberäknliga regnperioder, vilket leder till en ökning av översvämningar, jordskred och potentiellt även till problem med livsmedelssäkerheten, eftersom det påverkar jordbruken och den stora andel av befolkningen som lever på jordbruket. Den ökande befolkningen leder också till snabbt växande städer med ökade provisoriska bostadsområden, ofta under bristfälliga hälsoförhållanden.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Förbud mot diskriminering på grund av kön är grundlagsfäst. Staten ska bland annat garantera jämställdhet inom statliga institutioner. Kvinnors möjligheter att fullt ut åtnjuta sina mänskliga rättigheter och ökad jämställdhet mellan kvinnor och män fastställs i lagarna om mark, anställning, armén, val till parlamentet samt lagen om lika möjligheter. De senaste åren har regeringen allt mer arbetat med att jämställdhetsintegrera statsbudgeten, vilket ger jämställdhetspolitiken ökade möjligheter att få genomslag i finansiella åtaganden.

Trots ansträngningar från statens sida och aktiva civilsamhällesorganisationer som arbetar för kvinnors rättigheter har kvinnor i Uganda fortfarande en låg social, politisk och ekonomisk status. Detta medför utbredd diskriminering i samtliga samhällsfärer och svårighet att i praktiken kunna åtnjuta sina lagstadgade rättigheter. Kvinnor utför regelmässigt största delen av jordbruksarbetet, men äger sällan marken och kontrollerar inte inkomsterna. Kvinnor är underrepresenterade i politiken. Traditionella ledare har stor betydelse och makt och bland dem finns mycket få kvinnor representerade.

Trots att den lagliga åldern för giftermål är 18, ingår många flickor tidiga äktenskap. Vid 18 års ålder har över 50 procent av kvinnorna ingått

traditionella eller formella äktenskap. Månggifte är tillåtet enligt lag, liksom brudpris, som används vid traditionella bröllop. Månggifte är förhållandevis vanligt, och försök att genom lagstiftning stärka rättigheterna för kvinnor som ingått äktenskap med män som redan är gifta har stött på motstånd. Att säkra kvinnors finansiella rättigheter vid skilsmässa har också visat sig mycket kontroversiellt.

Alla former av våld, inklusive sexuellt våld, mot kvinnor och flickor är mycket vanligt och mörkertalet vad gäller rapportering bedöms vara högt. Det finns få undersökningar gjorda, men problemet är utbrett. Majoriteten av övergreppen utförs av en närstående. Det är olagligt att skada eller hota hälsan hos sin sammanboende partner. Lagen föreskriver inte att polisen ska ingripa vid fall av våld i hemmet, utan att en person som utsatts för våld i hemmet först ska rapportera till det lokala rådet, som ska söka förlikning mellan parterna. Först när övergrepp skett två gånger ska den drabbade rapportera till polisen. Traditionellt har polisen inte prioriterat kvinnomisshandel, men ett jämställdhetsarbete pågår inom polisen för att förbättra hanteringen. Regeringen antog 2016 en ambitiös handlingsplan för att motverka våld mot kvinnor.

Kvinnlig könsstympning är förbjuden. Det förekommer ändå framför allt inom ett par folkgrupper i östra Uganda. Ingreppen sker i åldrarna 6–14 år och är av typ 3 (infibulation). Vanligt i dessa regioner är också att flickorna blir bortgifta till äldre män.

Antalet prostituerade ökar i Uganda, särskilt koncentrerat till urbana områden och längs med motorvägar och kring Viktoriasjöns fiskelägen. Mörkertalet är stort men i en studie från 2014 uppskattas antalet uppgå till omkring 54 500. Informationskampanjer har genomförts av polisens enhet för att motverka människohandel (CTIP), men den politiska viljan att komma till rätta med problemen är fortsatt svag.

Rapporteringen av kvinnor i media bedöms som kraftigt könsstereotyp, där en stor majoritet av de som citeras och porträtteras är män medan kvinnor förekommer som objekt eller i könsstereotypa roller. Både offer och misstänkta förövare visas ofta med både bild och namn i media, inklusive underåriga offer för till exempel våldtäkt.

Regeringen har antagit en specifik handlingsplan för att implementera FN:s säkerhetsrådsresolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet.

Barnets rättigheter

Nära 60 procent av Ugandas befolkning är barn under 18 år. Enligt grundlagen har alla barn rätt till omvårdnad av sina föräldrar. Barnen har rätt till grundläggande utbildning samt skydd mot att bli utnyttjade socialt och ekonomiskt. Grundlagen stadgar också att alla födselar ska registreras. I praktiken är det väldigt många barn som inte registreras. Den senaste undersökningen visade att 70 procent av alla barn saknar ett födelsecertifikat, vilket bland annat innebär att rätten till social service och rösträtt uteblir. En uppdaterad barnlagstiftning antogs 2016 (*Children Act*) och kan ses som ett förstärkt åtagande av regeringen att försöka skydda barns rättigheter. Den nya lagen följs av upprättandet av en ny myndighet för barnfrågor och det finns en särskild enhet inom polisen som arbetar med skydd av barn.

Aga är förbjudet inom rättsvårdande myndigheter och i skolan, men efterlevnaden av lagen är dålig. Rekrytering av barn under 18 år till armén är förbjudet enligt lag.

Antalet barn i behov av särskilt skydd är mycket omfattande. Omkring åtta procent av alla barn uppskattas ha förlorat en eller båda föräldrarna, framför allt på grund av väpnade konflikter och hiv. Departementet för jämställdhet, arbete och social utveckling har tagit fram en policy för att möta behov hos särskilt utsatta barn, särskilt föräldralösa barn.

Sexuella övergrepp mot barn är mycket vanligt. Våldtäkt och sexuellt umgänge med minderåriga och ogifta flickor är straffbart, men förekommer i stor omfattning. Strafflagen omfattar inte sexuellt umgänge med minderåriga pojkar. Trots lagstiftning är barnarbete mycket vanligt. Omkring 25 procent av alla barn mellan fem och 17 år beräknas arbeta. Antalet gatubarn har ökat, särskilt i huvudstaden Kampala.

De senaste åren har allt fler rapporter publicerats av såväl medier som myndigheter med uppgifter om olika typer av offer av barn. Trots att informationsspridning har lett till ökad kännedom och rapportering, lär mörkertalet vara högt. Utförandet av offerriter av barn sägs ske både som traditionella riter och av häxdoktorer. Kroppsdelar eller blod från barn avlägsnas och offras på olika sätt för att ge en individ, familj eller samhälle fördelar. Den existerande lagstiftningen behöver uppdateras och specificeras eftersom dessa brott ofta hamnar i en legal gråzon då utförarna av

offerriterna sällan har som avsikt av döda barnen, men utförandet oftast har dödlig utgång.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Statistiska centralbyråns folkräkning år 2002 definierade etniska minoriteter som mindre än 25 000 individer. Med denna definition fann man 19 grupper som tillsammans utgjorde 0,7 procent av befolkningen, resterande grupper hade färre än 25 000 individer. Grundlagen föreskriver positiv särbehandling av marginaliserade grupper med syfte att utjämna olikheter. Regelverk som ska förverkliga grundlagen existerar, inklusive uppdrag till distrikten att ta hänsyn till etniska minoriteter vid styrningen av distriktet. *Uganda Human Rights Commission* (UHRC) skriver dock i sin årsrapport 2016 att lagstiftning för att skydda ursprungsbefolkningen i Uganda fortfarande till stor del saknas, bland annat saknas en tydlig juridisk definition av ursprungsbefolkning och etniska minoriteter. Lagstiftning för att skydda etniska minoriteters och ursprungsbefolkningens landrättigheter saknas också, även om regeringens landpolicy erkänner rättigheterna.

Ugandas grundlag listar 65 erkända ursprungsbefolkningar, vilka alla levde i Uganda den 1 februari 1926. Ugandas lagstiftning erkänner också de traditionella bantu-kungadömena, men endast som kulturella institutioner. När UHRC 2016 gjorde en undersökning bland ursprungsbefolkningen svarade 87 procent att de var diskriminerade vad gäller tillgången till grundläggande service, tillgång till arbete, representation i de politiska strukturerna och respekt för deras kultur.

Skapandet av nationalparkerna i Uganda drabbar urbefolkningen hårdast. De lider fortfarande av att ha blivit vräkta från sina traditionella marker, vilket har påverkat deras möjligheter till försörjning och livsstil. Många tvingas leva på andra gruppers marker, vilket bidrar till negativa uppfattningar om ursprungsbefolkningen.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Hbtq-personer är fortsatt en diskriminerad grupp i Uganda. Stigmatiseringen inom familjen och i samhället är betydande och det förekommer fall där hbtq-personer blivit utstötta från den egna familjen eller relegerade från skolor och universitet. Vräkning från bostaden är vanligt.

Ugandas strafflagstiftning förbjuder samkönade sexuella handlingar. Högsta straff är livstids fängelse. Det finns dock inga uppgifter om att någon blivit dömd enligt lagen. Ett lagförslag från en enskild parlamentsledamot om skärpta straff för homosexualitet antogs av parlamentet i december 2013. Lagen skrevs under av presidenten 2014, men överklagades till konstitutionsdomstolen som förklarade lagen ogiltig av procedurskäl då parlamentets talman inte följt gällande regler vid lagens antagande.

Hbtq-frågor debatteras företrädesvis i de större städerna. På landsbygden är det ett tabubelagt ämne. Homofobin är utbredd och det förekommer ofta missförstånd kring vad det innebär att vara hbtq. Sammanblandning med pedofili och sexuellt tvång är vanligt. Okunskapen är stor och denna bild förmedlas också via traditionella och religiösa ledare, men även av media, där hbtq-aktivister i flera fall offentliggjorts på ett mycket negativt sätt.

Trots att det finns en stark ugandisk opinion mot homosexualitet finns det i Uganda civilsamhällesorganisationer som aktivt och öppet vågar debattera hbtq-personers rättigheter och även driva frågan i domstol. Vissa regeringsföreträdare har tagit stark ställning mot rörelsen och möten anordnade av hbtq-rörelsen har lösts upp av polis vid flera tillfällen.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Flyktingströmmarna till Uganda har stadigt ökat, speciellt sedan kriget i Sydsudan bröt ut 2013. I slutet av 2016 uppgick antalet flyktingar i Uganda till cirka 900 000. Majoriteten av flyktingar och asylsökande är från Sydsudan (cirka 550 000) varav nästan hälften har anlänt sedan mitten av 2016. Det finns även stora grupper flyktingar och asylsökande från Demokratiska republiken Kongo (224 000), Burundi (43 000), Somalia (38 000) och Rwanda. Uppskattningsvis 86 procent av alla flyktingar från Sydsudan är kvinnor och barn.

Flyktingar ses som en resurs för samhället och lokala makthavare är ofta positiva till att ta emot flyktingar i de egna distrikten då detta innebär ökade resurser till sociala sektorer, en marknad för tjänster och varor samt investeringar i infrastruktur. Ugandas flyktinglagstiftning föreskriver att alla nyanlända har rätt att röra sig fritt, arbeta eller starta affärsverksamhet samt till utbildning och hälsoservice. Alla nyanlända tilldelas även en egen bit mark för bosättning samt för att bedriva småskaligt jordbruk. Man är mån om att involvera värdbefolkningen i de områden där bosättningar etablerats

för att underlätta integrering i samhället, motverka biståndsberoende och långa utdragna flyktingsituationer. Planen för flyktingmottagande har även integrerats i den nationella utvecklingsplanen för Uganda.

Trots det stora antal flyktingar som anlänt har regeringen hittills lyckats upprätthålla sin mycket generösa flyktingpolitik. Dock pågår diskussioner kring hur man praktiskt hanterar det ökande antalet flyktingar, till exempel har man minskat storleken på de landområden som tilldelas nyanlända samt, på grund av otillräcklig internationell finansiering, skurit ned på matransoner för de flyktingar som anlände före juli 2015.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Grundlagen skyddar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning. Det finns också lagstiftning som utgår från ett rättighetsperspektiv och främjar lika möjligheter och förbjuder diskriminering. Dock är tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning till offentliga och publika byggnader och till allmänna kommunikationer mycket dålig.

Personer med funktionsnedsättning är en av de mest utsatta socioekonomiska grupperna i Uganda. Det är vanligt förekommande att människor med funktionsnedsättning lever på gatan och tigger. En intresseorganisation för personer med funktionsnedsättning, *The National Union of Persons with Disabilities*, rapporterar att många personer med funktionsnedsättning diskrimineras i hälso- och sjukvården. Tillgången till utbildning är också låg. De flesta skolor i Uganda saknar möjlighet att möta behoven hos personer med funktionsnedsättning. Bristen på speciallärare är stor och kunskapsnivån låg. Det rapporteras om att personer med funktionsnedsättning utsätts för våld, inklusive könsbaserat våld, och sexuella trakasserier mot kvinnor och flickor med funktionsnedsättning

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1995. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades 1995 men det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1987. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1980.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1985. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1986. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr har inte ratificerats.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1990. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2002. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2001.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2008.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har signerats 2007.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 1976.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2002.

Regionala instrument

Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter, *African Charter on*

Human and Peoples Rights (ACHPR), ratificerades år 1986.

Tilläggsprotokollet om kvinnors rättigheter ratificerades år 2010.

Afrikanska stadgan om barnens rättigheter och välfärd, *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, (ACRWC), ratificerades år 1994.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Det finns ett flertal FN-organ etablerade i Uganda såsom UNFPA, UNHCR, UN Women, OHCHR och UNICEF. Andra internationella organisationer med kontor i landet är bland annat WHO och Världsbanken.

I den politiska dialogen mellan EU och Uganda är mänskliga rättigheter en prioritet och frågorna diskuteras med regering och parlament många gånger per år. Vidare förs en regelbunden dialog och utbyte av information med det civila samhället. I samband med valet 2016 bidrog Sverige till att etablera *Women's Situation Room* i Uganda. Syftet var att snabbt kunna respondera på händelser och minska riskerna för konflikter i samband med valet samt att involvera kvinnor och ungdomar i linje med resolution 1325 för kvinnor, fred och säkerhet och 1820 om sexuellt våld i konflikter.

Tillsammans med sex andra givare stödjer Sverige *Democratic Governance Facility*, vilket är en fond som syftar till att stärka arbetet med mänskliga rättigheter i Uganda. Genom fonden får omkring 80 organisationer stöd för att stärka demokratiskt samhällsstyre på lokal och nationell nivå, stärka medborgarnas tillgång till rättvisa, ansvarsutkrävande och lagstiftning till skydd för mänskliga rättigheter. Stöd ges också bland annat för att stärka yttrandefriheten.